

Populația de pe teritorii j. Covasna la mijlocul sec. XVI.

(Rezumat)

Îmbunătățirea condițiilor de trai în sec. XVI. în Secuime conduce la o creștere pronunțată a numărului populației. Această creștere se explică în primul rând prin creșterea capacității de întreținere a agriculturii. Pe de altă parte în anii șaizeici ai secolului se amplifică conflictele sociale. În urma înăbușirii răscoalelor secuiești dintre 1562 și 1595-96, relațiile de iobăgie câștig teren și în Secuime. Pierderea privilegiilor secuiești are repercusiuni negative asupra numărului populației. Vârful atins la mijlocul secolului se poate estima la 82-83.000 de locuitori în Secuime, și la o densitate de 8 locuitori/km². Pe teritoriul actualului județ Covasna trăiește aproximativ o treime a acestei populații, în sate destul de mari. Așezările cele mai mari se găsesc însă în scaunele Ciuc-Giurgeu-Caşin. Traducerea lucrării s-a făcut pe baza manuscrisului textului apărut în limba maghiară în Magyar Statisztikai Közlöny (Revista Maghiară de Statistică), Budapest, 1995/10, 838-845.

După cum se știe, înainte de mijlocul sec. XIX. nu dispunem de documente sau tabele sintetice care ar fi luat în evidență populația reală sau stabilă a tuturor localităților de pe teritoriul actualului județ. Până și recensământul de pe timpul lui IOSIF II. (1784-1785), respectiv rectificările din 1786 și 1787) care se extind asupra

întregii populații, și în care se iau în considerare atât nobilii, cât și pătura de mijloc, copiii, femeile, etc., lasă în afara evidenței familiile de grăniceri în zona regimentelor de grăniceri (deci și pe teritoriul județului nostru).

Primele date bisericești referitoare la populația din Secuime provin din listele de dijmă papală din 1332-1335. (Datele referitoare la j. Covasna vezi în revista Korunk 1978/3, 215-218.) Pe de altă parte putem să facem unele aprecieri bazându-ne pe datele referitoare la "frigerea boului" ("ökörsütés"), un "dar voluntar", obligație față de voievod sau de rege. "Numărul boilor" nu ne permite estimarea numărului de locuitori de pe un teritoriu anume, însă constituie punct de plecare pentru studiul creșterii numărului populației. La începutul anilor 1500, cu ocazia căsătoriei regelui ULÁSZLÓ II., s-au strâns în total ca. 10.000 de boi de pe întreg cuprinsul Secuimii, iar în 1555 raportorii regelui Ferdinand sesizează ca. 12.000 de boi.¹ În consecință pe durata unei jumătăți de secol "darul" a sporit cu 20%, ceea ce pledează desigur pentru creșterea numărului populației.

La mijlocul sec. XVI. secuii au plătit deja și tribut în bani. Despre această problemă se știe numai atât că György MARTINUZZI a plătit în locul secuilor, drept împrumut, 4000 de Forinți.²

Din anul 1567 avem deja izvoare din care aflăm mai multe detalii. Se cunoaște numărul de porți după care se plătește tribut. Pe baza acestuia putem trage concluzii inclusiv asupra numărului populației.³ Pentru această perioadă se cunosc atât relațiile sociale, cât și evenimentele istorice, sau mediul de viață, conflictele și luptele dintre stări, respectiv cauzele acestora. Avem deci posibilitatea realizării unei interpretări valabile.

Estimarea numărului populației din trecut constituie o problemă palpitană. Numărul calculat pe baza diferitelor criterii nu reprezintă o dată precisă. Abateri apar, însă în cazul unei prelucrări și interpretări corecte a izvoarelor erorile nu vor depăși o toleranță acceptabilă.

Referitor la Secuime trebuie să precizăm de la bun început că în sec. XVI. condițiile de trai par a fi mult mai favorabile, decât în perioada an-

terioară. Mărturiile scrise servesc destule argumente în acest sens. Situația se explică în primul rând prin îmbunătățirea agriculturii, cu recoltele sporite. În cazul creșterii animalelor se pune deja accent nu numai pe creșterea cailor (a armăsarilor) și a animalelor de lucru, ci câștigă teren și creșterea altor animale domestice. Rentabilitatea acestor preocupări crește puternic. Nu se mai produce numai pentru consumul familiilor, ci și pentru piață. Dezvoltarea comerțului permite și creșterea numărului de orașe, localitățile mai mari câștigă privilegiul de a ține târguri săptămânale sau regionale. Se observă o creștere cantitativă inclusiv în cazul industriei casnice și mici, ramurile acestora orientându-se tot mai mult și ele spre piață.⁴

La mijlocul sec. XVI. pe de altă parte se agravează conflictele sociale care vor culmina în răscoala din 1562. Răscoala din 1595-96 constituie o continuare a acesteia. După înăbușirea răscoalelor relațiile de iobăgie câștigă teren și în Secuime, oamenii de rând ajung în mare parte într-un statut similar cu cel al iobagilor din comitate, prin urmare se generalizează și plata impozitelor.

Privilegiile nu-i mai apără pe secuii de rând. Numărul populației scade vertiginos. După cum am amintit deja, pentru anul 1567 dispunem de date suficiente pentru a-l estima. Ne vom baza pe numărul de porți contribuabile.⁵ Trebuie menționat însă că în Secuime "porțile" nu reprezintă totuși "porți de iobagi". Ultima formă de impozit s-a folosit numai în comitate.

În 1567 în Secuime se strâng impozite pentru ridicarea cetăților de la Gherla și de la Sebeș. Contribuția se stabilește funcție de porți, după fiecare poartă trebuie să se plătească 25 de denari.

Numărul porților contribuabile de pe teritoriul scaunelor istorice Trei Scaune și Brăduț (filia scaunului Odorhei) este de 2687. S-au luat în considerare 105 de localități. Acestea sunt grupate după scaune, și figurează cu numărul de porți, ceea ce oglindește în mare măsură și mărimea lor.

Nr. crt.	Numele actual oficial	Numele vechi	Numărul de porți contribuabile
1.	Cernatul de Jos	Alsochernaton	68
2.	(Turia de Jos, de Turia)	Also Torija	40
3.	Brețcu	Bereczk	16
4.	Belani	Belaffalwa	20
5.	Bită	Bytha	5
6.	Lutoasa	Chjomorthan	6
7.	Dalnic	Dalnok	42
8.	Estelnic	Estelnek	25
9.	Cernatul de Sus	Felseo Chernaton	36
10.	(Turia de Sus, de Turia)	Felseo Torija	22
11.	Alungeni	Fwtasfalwa	13
12.	Hătuica	Hatolka	12
13.	Icafalău	Ikaffalwa	17
14.	Mereni	Almas	11
15.	Albiș	Albis	13
16.	Mărtineni	Martonffalwa	12
17.	Mărtănuș	Martonos	10
18.	Mărcușa	Markosfalwa	21
19.	(de Tg. Secuiesc)	Orozffalwa	15
20.	(de Tg. Secuiesc)	Salffalwa	14
21.	(de Tg. Secuiesc)	Zazffalwa	10
22.	Poian	Polijan	39
23.	Sânzieni	Zenthlelek	54
24.	Tg. Secuiesc	Kijdzij Wasarhel	60
25.	Cașinu Mic	Kyskazon	12
26.	Valea Scurtă	Kurthapathak	7
27.	Lemnia	Lemhen	51
28.	Leț	Lezffalwa	24
29.	Lunga	Nijwjihod	25
30.	Moacșa	Maxa	38
31.	Ojdula	Osdola	40
32.	Cătălina	Zent Katolna	13
33.	(Velence, de Lemnia) (Scaunul Kézdi)	Venecze Kyzdzij	17 808
1.	Brateș	Baratos	24
2.	Țufalău	Czoffalwa	3
3.	Chiuruș	Keoreos	14
4.	(disp. in. de sec. XVII.)	Domokosfalwa	1
5.	Ghelința	Gelencze	61
6.	Harale	Haralij	13
7.	Hilib	Hijlijb	14
8.	Imeni	Imechffalwa	21
9.	Covasna	Kowazna	61
10.	Telechia	Thelek	14
11.	Păpăuți	Papolcz	19
12.	Pachia	Pake	20
13.	Pava	Pawa	22
14.	Peteni	Peteoffalwa	4
15.	Tamașfalău	Tamasffalwa	10
16.	Surcea	Zeorche	6
17.	Zăbala	Zabola	45
18.	Zagon (Scaunul Orbai)	Zagon Orbaj	51 403
1.	Dobolii de Jos	Aldobolj	40
2.	Angheluș	Angijalos	30

1. Arcuş	Arkos	30
2. Băţanii Mari	Bacson	30
3. Baraolt	Baroth	73
4. Bicfalău	Bykffalua	54
5. Bodoc	Bodok	26
6. Bodoş	Bodos	22
7. Belin	Bölön	130
8. (de Zoltan)	Ethffalwa	6
9. Aninoasa	Eger Pathag	21
10. Ereşteghin	Erezetewen	12
11. Dobolii de Sus	Feldobolj	20
12. Fotoş	Fothos	10
13. Ghidfalău	Gydofffalwa	15
14. Ilieni	Illijeffalwa	62
15. Calnic	Kalnok	11
16. Chilieni	Kijllyen	22
17. Boroşneu Mic	Kys Borosnijo	16
18. Comolău	Komollo	12
19. Chichiş	Keokeos	34
20. Căpeni	Keopeocz	46
21. Aita Medie	Felajjtha	53
22. (de Sântionlunca)	Laborffalwa	22
23. Lisnău	Lyznijo	31
24. Malnaş	Malnas	15
25. Micloşoara	Mykloswara	19
26. Aita Mare	Nagjajjtha	61
27. Boroşneu Mare	Nagj Borosnijo	36
28. Olteni	Oltzeme	9
29. Reci	Retthij	17
30. Pădureni	Bessenij	28
31. Valea Crişului	Keoreospathak	20
32. Măgheruş	Monijoros	9
33. (de Fotoş)	Martonos	11
34. Sf. Gheorghe	Zenthgeorgj	63
35. Sâncrăieni	Zenthkiral	30
36. Saciova	Zachwa	13
37. Aita Seacă	Zarazajjtha	43
38. (de Sf. Gheorghe)	Zemerija	23
39. (de Sântionlunca)	Zenthjwan	22
40. Coşeni	Zotijor	33
41. Ozun	Wzon	68
42. Zălan	Zalan	17
43. Zoltan	Zolthan	9
44. (Scaunul Sepsi)	Sepsij	1374

1. Brăduţ	Bardoczfalwa	5
2. Biborţeni	Bijborchffalwa	11
3. Filia	Fvle	13
4. Băţanii Mici	Kys Bachon	4
5. Herculan	Hermanij	14
6. (de Băţanii Mari)	Nagj Bachon	14
7. Tălişoara	Olasztelek	19
8. Doboşeni	Zaldobos	9
9. Vărghiş	Wargjjas	13
(Scaunul Brăduţ)		102

(Notă: Datele Scaunului Brăduţ au fost scoase din tabelul Scaunului Odorhei)

Alături de impozitele încasate diplomatul "Székely Oklevéltár" prezintă în vol. II.

şi numărul de porţi al localităţilor pentru fiecare scaun în parte.

"Het ezer penzvl tezen tijzen nijlcz zaz forintot esmet ottwen forintot megijnt ott forintot s ottwen penzt [7000 de bani, înseamnă 1855 forinţi şi 50 de bani. N. trad.].

Totta Summa Connumerorum portarum

Sedis Maros faciunt port. 1146

... idem Sedis Wdvarhel faciunt 2085

... idem Sedis Chijk 1199

... idem Sedis Gijergio 289

... idem Kazon 144

... idem Sedis Kyzdij 808

... idem Sedis Orbaij 403

... idem Sedis Sepsi 1374

Totta Summa Connumerorum portarum

Sex Sedium Siculicilium faciunt port. 7444

Ezeknek hwzon eot adoia tezenfl. I.m. es VIII es ismet LXI forintot".

(1961 forinţi. Gy. B.)

Pentru construirea cetăţilor de la Gherla şi de la Sebeş s-au adunat în consecinţă de pe teritoriul judeţului 25 de denari, adică 1/4 forinţi pentru fiecare poartă, în total 671,75 de forinţi, ceea ce reprezintă mai mult de 36% din suma adunată din întreaga Secuime. Conform literaturii, pentru fiecare poartă contribuabilă din Secuime trebuie să luăm în considerare câte două gospodării.⁷ Celor 2687 porţi ar corespunde 5374 gospodării.

Pe lângă cele 105 de localităţi secuieşti contribuabile de pe teritoriul judeţului⁶ trebuie să mai menţionăm şi cele 10 localităţi care din punct de vedere administrativ nu au aparţinut de administraţia scaunelor, ci făceau parte din comitatul Alba: (Kanta, actual de Tg. Secuiesc), Racoşul de Sus, Mărcuş, Hăghig, Valea Seacă, (Karatna, Alsóvolál, Felsővolál, actual de Turia), Araci, Ariuşd. Pentru a calcula numărul populaţiei acestora va trebui să utilizăm altă metodă. Numărul gospodăriilor acestora se poate estima pe baza proporţiilor dintr-o altă perioadă. În cazul nostru baza de comparaţie cea mai accep-

tabilă este numărul gospodăriilor contribuabile din 1720-1721.⁸

Comparând media gospodăriilor pe 1720-1721 cu media perioadei cercetate, rezultă un raport de 1:0,56. Utilizând acest coeficient, numărul gospodăriilor celor 10 localități lipsă se ridică la 370-380. Avem deci:

105 localități, nr. de gospodării calculat pe baza nr. de porți contribuabile	5374
10 localități, nr. estimat al gospodăriilor pe baza comparației cu altă perioadă	370-380
Total	5744-5754

Literatura atribuie diferite valori pentru numărul de persoane dintr-o gospodărie în sec. XVI., numărul variază între 4, 5 și 7, chiar 12. Analizând izvoarele și datele acestora, calculând media, vom obține în zona noastră rezultatul de 4 (3,95) membri pentru o gospodărie pentru perioada 1550-1600.⁹ Față de această valoare în cazul celor 10 localități am utilizat o valoare mai mare, de 6 membri pe gospodărie. Am considerat că în aceste localități nu trebuie să excludem gospodării din evidențe (ca în cazul gospodăriilor scutite de impozite în Secuime, ale nobililor, preoților, dregătorilor, sau ale săracilor care au avut "valori" sub baremul de 3 forinți.¹⁰

În cazul celor 105 localități trebuie să luăm în considerare și numărul acestora din urmă, ceea ce influențează în mare măsură numărul final calculat. Am deosebit două categorii:

- primori, nobili, preoți, etc. scutiți
- săraci și scutiți

Am fi putut deosebi încă o categorie, a celor scutiți pe motivul că au fost afectați în anul precedent de calamități: inundație, grindină, incendiu, epidemie (ciumă), etc. Numărul lor însă ne se cunoaște nici pe localități, nici pe scaune, de aceea am și făcut abstracție de această a treia categorie. Suntem oricum de părere că numărul lor nu afectează în mod nefavorabil calculul populației pe această perioadă.

Numărul populației din scaune s-ar ridica la 21496 (2687 porți, adică 5374 gospodării,

înmulțit cu 4) la care trebuie adăugat numărul de 2250 (370-380 înmulțit cu 6 pentru cele 10 localități).

Unul din izvoarele cele mai de încredere care permite să aruncăm o privire asupra proporției categoriilor sociale din Secuime, provine din 1614.¹¹ (Tabela 1.)

În perioada în discuție în zona cercetată s-au găsit cca. 130-150 gospodării de primori și nobili, după care nu s-au plătit impozite, și cca. 50-60 familii de primipili (lófő) care au avut fiecare câte 2-3 iobagi, respectiv 55-60 familii de preoți, dregători, etc. care de asemenea nu au figurat pe evidențele contribuabililor.

Pentru gospodăriile nobiliare am folosit un număr de membri de 11-12 pentru că a trebuit să luăm în considerare și servitorii, personalul, etc. Am obținut astfel în total 2100-2200 pentru numărul nobililor și al servitorilor, etc. Pentru grupul preoților și dregătorilor au rezultat de asemenea în jur de 2200-2300 de persoane.

În cazul categoriei săracilor scutiți am luat în considerare câte 4-5 gospodării în medie pentru fiecare localitate în parte. Luând 5 membri ptr. o gospodărie, în această categorie intră cca. 2500 de persoane.

Prin însumarea celor calculate populația teritoriului actual al județului Covasna se poate estima pentru anul 1567 astfel:

- Populația calculată pe baza porților contribuabile	21500
- Populația celor 10 localități din comitatul Alba	2250
- Primori, nobili, primipili mai înstăriți, preoți, etc.	2150
- Săraci scutiți de impozite	2500
Total:	28400

Media populației pe localități ar fi fost de 247 locuitori. Densitatea populației (pe km²) de 7,7 locuitori, aproape 8.

Pe baza mediei calculate, numărul populației Secuimii s-ar putea estima la cca. 82 000-83 000 de locuitori.

Vom încerca să extindem rezultatele bazate pe evidența din 1567 pentru întreaga Secuime:¹² (Tabela 2.)

Din populația Secuimii teritoriului județului nostru îi revin 34,5%, din localități numai 27%. Satele noastre aveau în consecință populația numeroasă, 247 de locuitori față de 194, media calculată pe întreaga Secuime. Cele mai populate erau însă satele din zona Ciuc-Giurgeu-Cășin (318 locuitori/localitate).

Desigur, cercetări noi ar putea pune în evidență și date suplimentare care ar afecta și numărul calculat (estimat) al populației.

Note

1. RUGONFALVI KISS István, A Nemes Székely Nemzet képe, Debrecen 1939. I. kötet. 151-156.
2. Item, 153-154.
3. Székely Oklevéltár, II. kötet, 216-224.
4. Történeti Statisztika Forrásai, Bp. 1957. 105-108.
- Székely Oklevéltár, II. kötet, 52, 65.
- Háromszék Vármegye Emlékkönyve, Sepsiszentgyörgy 1899. 13-69.
- Nemzeti Iparunk és Kereskedelmünk, Bp. 1963. 122-124.
5. Székely Oklevéltár, II. kötet
- ORBÁN Balázs, Székelyföld leírása..., I. și III.
6. BÁLINTH Gyula, Kovászna megye történeti helységnévtára (kézirat).
8. ACSÁDY Ignác, Magyarország Népeisége a Pragmatica Sanctio korában. 1720-1721.
9. ORBÁN Balázs, "Sajátkezű utójegyzetei" a Székelyföld leírása... III. kötetéhez. (Notele proprii la vol. III. din „Székelyföld leírása...")
- Székely Oklevéltár, II. și III.
- Magyarország Történeti Demográfiája, Bp. 1963. 94-96, 135-137.
10. "Res", în valoarea-limită de 3 forinți se referă cu siguranță nu la oricare "lucruri", ci la mijloacele de producție (condiție a producției), în primul rând la animalele de tracțiune.
11. Székely felkelés 1595-1596, Kriterion Kiadó, Bukarest. 1979. 180-189.
12. În tabelul sintetic datele scaunului Brăduț s-au atașat la cele ale scaunelor din Trei Scaune (Sepsi, Kézdi, Orbai), în loc de cele ale scaunului Odorhei, pentru a obține date referitoare la teritoriul administrativ actual.
13. Korunk, 1978. március. 215-219.

Kovászna megye népessége a 16. század közepén (Kivonat)

A 16. század a Székelyföldön az életkörülmények jelentős javulását hozza, ez elsősorban a mezőgazdaság eltartóképességének növe-

kedésével magyarázható, és komoly népességnövekedéshez vezet. Másrészt, a század hatvanas éveivel kiéleződnek a társadalmi ellentétek, és az 1562-től 1595-96-ig fellángoló székely felkelések leverése után a Székelyföldön is általánossá válnak a jobbágyviszonyok. A közösségi szabadságok elvesztése nyomán rohamosan csökkeni kezd a lakosság számbeli ereje. A század közepén elért demográfiai csúcs idején a Székelyföldön mintegy 82-83.000 fő lakossággal és 8 fő/km² népsűrűséggel számolhatunk. A lakosság egyharmada esik a mai Kovászna megye területére, falvai népesekek. A legnagyobb települések Csík-Gyergyó-Kászton székben találhatók. A fordítás a Magyar Statisztikai Szemlében (Budapest, 1995/10, 838-845) megjelent magyar nyelvű dolgozat alapján történt.

The Population of the County Covasna at the Middle of the 16th Century (Abstract)

The 16th century brought about a substantial improvement in the living-conditions of Székelyföld, which is due mainly to the improvement of agriculture, the growth of its capacity to supply the needs of the people, and thus led to a growth of the population. On the other hand, in the sixties of the century the divergence between the social levels become evident, and after the Székely revolts between 1562 and 1595-1596, with the decline of the Székely community, serf relations become general, too. After the loss of the social liberties the number of the population started to decrease more and more. At the time of the demographical peak at the middle of the century we can count about 82,000-83,000 people on the Székelyföld with 8 people/km². One third of the population can be considered to be that of the inhabitants of what is Covasna county today. The largest settlements were to be found in the Csík-Gyergyó-Kászton district. The translation was done on basis of the Magyar Statisztikai Szemle (Budapest, 1995/10, 838-845) [Hungarian Statistical Journal].

**Repartiția stărilor
secuiești în 1614**

Scaunele	Sepsi, Orbai, Kézdi, Brăduț	Odorhei (fără Brăduț)	Mureș	Ciuc, Giurgeu, Cașin	Total nr. familii
Nobili	282	46	46	18	392
Primipili*	1435	987	640	1069	4131
Pixidari**	1279	619	431	548	2877
Secui liberi	1406	812	521	1039	3778
Iobagi	1788	1678	1138	464	5068
Alte categorii (orășeni, etc.)	974	575	984	1417	3950
Total:	7164	4717	3760	4555	20196

*calăreți
**pușcași (pedestrași)

Tabelul 1

**Numărul populației estimate
pentru întreaga secuime (anul 1567)**

Scaunele	Porți contribuabile	Nr. populației (calculat/estimat)	Nr. localităților (media pe localit.)	Nr. de locuitori (locuit./km ²)	Densitatea
Sepsi	1375	14530	49	297	-
Kézdi	808	8540	38	225	-
Orbai	403	4250	18	236	-
(Filia) Brăduț	102	1080	10	108	-
Total (j. Covasna)	2688	28400	115	247	7,7
Mureș și Odorhei	3129	37000	257	144	10,3
Ciuc, Giurgeu, Cașin	1627	17100	54	318	5,5
Total Secuimea	7444	82500	426	194	7,9

Olaszteleki temető a fejedelemség korából

(Kivonat)

Az erdővidéki Olaszteleken, a 249-es házszámú telken házépítés-pinceásás közben több keletelt, koporsós sírra bukkantak. Az egyik sírban, a csontvázon talált BETHLEN Gábor korabeli (1625) dénár keltezi a temetőt. A hajdani falúvén levő temetőről sem az okiratok, sem a néphagyomány nem őrzött meg adatokat. A szerző a felfedezés körülményeit, a sírok leírását és néhány falutörténeti adatot ismertet.

Olasztelek (Bardóc község, Kovászna megye) alsó felében 1996 májusában a Miskepatak és az országút által bezárt háromszögben, a 249-es házszámú telken, a tulajdonos DEMETER János, a régi pajta-csűr lebontása után, annak helyére lakóházat kezdett építeni. A pincegödör (4,80 x 5,80 m) kiásása közben több sírt találtak.

Tudomást szerezve a sírokról, a helyszínen elvégeztem a pincegödör felmérését, rögzítettem a gödör falában látható, átmetszett sírok helyzetét és állapotát.

A gödör déli sarka 15 méterre van a Miskepataktól, az északkeleti oldala pedig 7 méterre az országúttól. A gödör mélysége 1,25 m. Nagyobb része sárga agyagba, keleti sarka agyagos kavicsba ásódott. A gödörben 8 sírt azonosítottam. Egy sír a keleti saroktól az országút irányába ásott sáncban van.

A sírok rövid leírása:

1. számú sír. Az északnyugati falban, szinte közepén látható, ferdén van elmetszve. Mélysége a felszíntől 1,05 m, látható hossza 1,42 m. Keletelt, koporsós temetkezés.

2. számú sír. A gödör északi sarka felé helyezkedik el. Teljesen kiásták, helyét nem lehet pontosan megállapítani. Koporsós temetkezés volt. Csontokat és nagyfejű, vas koporsószegeket tettek félre belőle.

3. számú sír- Helye bizonytalan, a gödör közepe felé lehetett. Teljesen kiásták. A csontvázon pénzérmét találtak. A zöld patinájú, erősen korrodálódott, kisméretű érmét szétörték és eldobták. A sírból csontokat és vas koporsószegeket őriztek meg.

4. számú sír. A gödör délnyugati falában volt 0,80 m mélységben. Derékban elmetszették. Az 1 m széles, keletelt sírban koporsóba temetve egy gyermek csontváza feküdt. A föld benyomta a 0,40 m széles koporsó fedelét, összenyomva a vázat és a koponyát. A kisméretű koponyában tejfogak voltak. Az egyik borda zöld színeződést mutat. Az ásóok szerint a mellkas tájékán egy pénzérme volt. A zöld patinájú, kis érmét eldobva találtam a gödör mellett. Az érem egy része le volt törve. Megtisztítás után meghatározhatóvá vált. BETHLEN Gábor dénárja 1625-ből¹. A sír csontanyagát összegyűjtöttem.

5. számú sír. A gödör déli sarka felé feküdt 0,60 m mélyen. Kiásása előtt ezt a sírt sikerült feltárni. A koporsó iránya délnyugat-északkelet. A fenyőfa koporsó 1,82 m hosszú, szélessége a fejnél 0,55 m, a lábánál 0,49 m. A mellkas tájékán a koporsó egy kissé kiszélesedik. Koporsószegeket nem találtam. A test fejjel délnyugat felé helyezkedik el. A hanyatt, kinyújtóztatva fektetett férfi (?) csontváza közepes megtartású, hossza 1,65 m, a koponyát a föld nyomása összetörte. Alsó karjai könyöktől be voltak hajlítva, és kezei hastájékán egymásra voltak téve. Semmi melléklet nem volt a sírban. A csontvázat lefényképeztem. A sír az ásás miatt megsemmisült.

6. számú sír. A gödör északkeleti falában látható 0,70 m mélyben, keresztben elmetszve. A kavicsba ásott sírban 0,60 m széles koporsós temetkezés volt.

7. számú sír. A délkeleti falban hosszában táru fel. A koporsó szélet lemetszették. A sír mélysége 0,80 m.

8. számú sír. A 7. számú sír fejenél, annak irányára kissé ferdén helyezkedik el. A koponya leásódott, a sír irányát a gerincoszlop irányából lehetett megállapítani. A sír mélysége 0,80 m.

9. számú sír. A keleti saroktól az országút felé ástott sáncban csontokat találtak. Valószínűleg itt is egy sír volt.

A kis területen levő, egymás mellett elhelyezett, jobbára keletelt sírok egy ezideig ismeretlen temető létét bizonyítják a 17. századból. Erről a temetőről senki nem tudott semmit, a néphagyomány sem őrzött meg semmit róla.

A századelőn a falu barót felőli vége még itt volt a Miske-patak (időszakos vízfolyás) hídjánál. A telektulajdonos elmondása alapján a lakóház mögötti kertben régi kőfalazás alapjaira bukkant ásás közben.

Olaszteleket korán, 1322-ben és 1334-ben a pápai tizedjegyzékben Olazteluk néven említik².

A falu közepén emelkedik az alacsony kőfallal körülvett, keletelt, református templom. Nyugati homlokzata előtt az 1795-ben épült különálló, a kerítésfalba foglalt torony áll. Kisebbik harangja 1489-ben öntetett. A jelenlegi 1857-1858-ban újjáépített templom helyén, valószínűleg a 13-14. századok fordulóján épített régi templom volt. Kőfaragványából többet az új templomba építettek be. A déli bejárója mellett áll az egy darab andezitből faragott 0,95 m magas keresztelők medence³.

A templomhoz közel (kb. 80 m), keletre van a falu jelenkori temetője.

Feltételezhető, hogy a megtalált temetkezőhelyen valamilyen középkori veszedelem áldozatait temették el vagy egy régi, családi temetkezőhely volt. A sírok rendezettsége, elhelyezkedésük, a koporsós és mellékletes temetkezés azonban ellentmond e két feltételezésnek, így megállapítható, hogy ezen a helyen egy teljesen feledésbe merült középkori temető volt.

A beépítettség nem engedi a további kutatást, így csak a jövőben végzendő építkezések vagy más földmunkák szolgáltathatnak több adatot a temető megismeréséhez.

Jegyzet

1. ADOLF RIESCH (1901): Siebenbürgische Münzen und Medaillen. Hermannstadt. -109 oldal, 314.-denar (BETHLEN Gábor 1625)-26. oldal 314 ábra; Elüloldó oldal- GAB D G S R I E T TRAN PRIN, Koronás magyar című pajzs, két oldalán N-B; Hátsó oldal- PA R H V D S C O P R D 1625, Szűz Mária a karján Jézussal;
2. ORBÁN Balázs (1868): A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és népismereti szempontból, XLV. Olasztelek és környéke. p. 220-223, Pest;
3. DÁVID László (1981): A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei, Olasztelek, p. 233-236, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

Cimitirul de la Tălișoara (j. Covasna) din timpul principatului (Rezumat)

Satul Tălișoara (comuna Brăduț, județul Covasna) este unul dintre localitățile care sunt amintite în registrele papale din anul 1332 și 1334 sub numele de Olazteluk. Biserica reformată situată în centrul satului, înconjurață cu zid de incintă a fost construită probabil la sfârșitul sec. XIII. sau începutul sec. XIV. Clopotul mic, din turnul construit separat de biserică a fost turnat în anul 1489. Biserica a căpătat forma actuală după reconstruirea din 1857-1858. La cca 80m spre est se află cimitirul actual al satului.

În primăvara anului 1996 pe imobilul situat la numărul 246, având ca proprietar pe J. DEMETER și care se află între drumul județean și păraul Miske, proprietarul intenționa să construiască o casă nouă în locul unei șure demolate. Cu ocazia săpării pivniței au fost descoperite 9 morminte orientate aproximativ est-vest, cu coșciug de lemn. Pe baza unei monede (denar) a lui Gabriel BETHLEN, din 1625 mormintele au fost datate în perioada principatului. Despre acest cimitir nu există nici un document, și nici tradiția

populară nu a păstrat nimic despre existența necropolei în acest loc.

The Cemetery at Olasztelek (Tălișoara, Covasna County) from the Period of the Principality (Abstract)

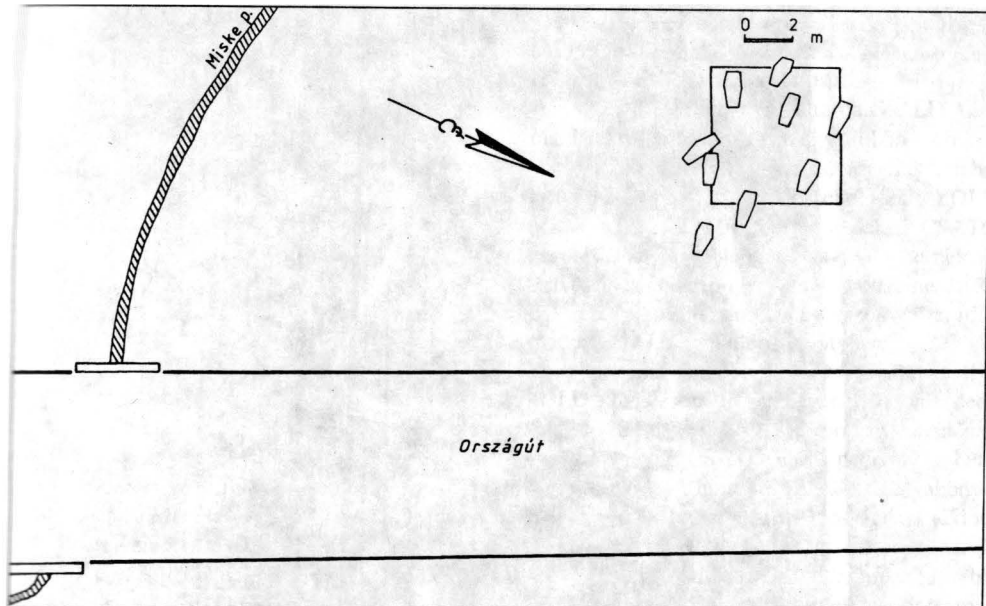
Tălișoara village (Covasna county) is one of the localities which are mentioned (for the first time) in the Papal registrum in 1332 and 1334 under the name of Olaszteluk.

The reformed church which is situated in the middle of the village and is surrounded by a wall was probably built at the end of the 13th century or at the beginning of the 14th. The small bell, from the tower, which was built separately from the church, was cast in 1489. The church got the actual aspect after the reconstruction between 1857-1858. The cemetery of the village is situated at a distance of 80 m to Eastern part from the church.

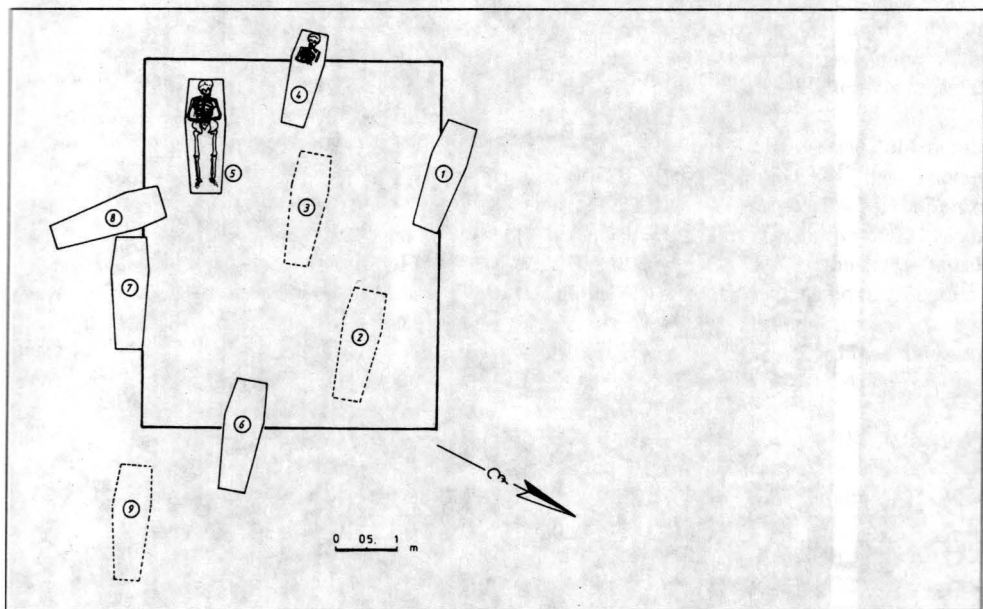
In the spring of 1996 on the building site no 249 owned by János DEMETER and situated between the road and Miske Brook the owner started to build a new house on the place of an old barn. When the cellar place was dug, they discovered 9 graves, with wood coffins, lying in an E-W direction.

According to a Gabriel BETHLEN coin from 1625 the graves were dated in the Middle Age.

There are neither documents about this cemetery nor the present-day population knows anything about it.

2. ábra A fejedelemkori temető helyszínrajza

3. ábra A fejedelemkori temetőrészlet alaprajza

